

KARTA PRACY. ZAKRES ROZSZERZONY

KULTURA I NAUKA NA ZIEMIACH POLSKICH W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX W.

Zadanie 1.

Zapoznaj się z treścią tekstów źródłowych, w których zawarte są poglądy historyków reprezentujących dwie szkoły historyczne – krakowską i warszawską. Następnie wykonaj polecenia.

Tekst 1. Michał Bobrzyński, przedstawiciel szkoły krakowskiej, o przyczynach upadku Rzeczypospolitej

Złota wolność pozwalała usuwać się od obowiązków wobec ojczyzny, od wojska i od podatków, a resztki skarbu publicznego obdzierać. Złota wolność udaremniała wszelki śmielszy poryw ku wznioślejszym, idealnym celom [...]. Nie ideały gubiły nas, lecz prywatność. [...]

Wszakże wielu historyków, patrząc na błędy i grzechy nasze otwartymi oczyma, ostateczną przyczynę nieszczęścia, utratę politycznego bytu, zwalają przecież na przemoc zewnętrzną, na przewrotność sąsiadów! [...]

Nie było państwa w Europie, na które by w nowszych czasach [...] nie sprzysięgli się sąsiedzi [...], a jednak drobne nawet stosunkowo narody zdołały się utrzymać i wyjść z tej walki zwycięsko, bo przeciw sile fizycznej postawiły siłę swoją moralną, siłę wewnętrznego swego skupienia, ofiarności, porządku i zgody. Myśmy, kiedy nas rozbierali sąsiedzi, od żadnego z nich ani obszarem kraju, ani liczbą ludności, ani dostatkami, ani inteligencją nie byli [...] słabsi, każdego, nawet jeśli nie w jednym, to w drugim przewyższaliśmy kierunkiem, a jednak myśmy jedni i to bez walki, bez walki prawdziwej, na jaką by nas stać było, upadli. [...]

Nad zbudowaniem tej władzy [silnej władzy rządowej] pracowały inne [w]spółczesne narody i dopięły tego zadania ostatecznie wśród wielkich przewrotów, wśród krwawych walk religijnych i społecznych. [...] U nas tylko jednych brakło tego uzdrawiającego czynnika, brakło rządu, który by w chwili stanowczej siły [...] około siebie skupił i jednolity kierunek im nadał. [...]

Kiedy też w przededniu ostatecznej katastrofy przyszło nareszcie do zbudzenia się z [wielu]wiekowej anarchii, to ten zwrot ku lepszemu był jedynie częściowym, całego narodu nie ogarnął, wszystkich objawów złego od dawna zakorzenionego nie usunął, wszystkich jego następstw nie był w stanie odwrócić i udaremnić. [...]

Nie granice i nie sąsiedzi, tylko nieład wewnętrzny przyprawił nas o utratę politycznego bytu. [...]

Z dziejów upadku wynosimy na koniec jedną jeszcze, najważniejszą zapewne naukę. Upadliśmy wskutek tego, żeśmy się sądzili wyższymi ponad prawa rządzące ludzkością. Zdawało nam się, że nam jednym wolno istnieć bez tego, o co inne narody krwawym dobijają się trudem.

M. Bobrzyński, *Dzieje Polski w zarysie*, t. 2, Kraków 1881, s. 176, 333–336, 346,
[w:] <https://polona.pl/item/dzieje-polski-w-zarysie-t-2,NzcmOTM5/174/#info:notes>
[data dostępu: 30.05.2022].

Tekst 2. Władysław Smoleński, przedstawiciel szkoły warszawskiej, o przyczynach upadku Rzeczypospolitej

Niewątpliwie, że w Polsce istniała anarchia, że panował w niej fanatyzm katolicki i ucisk włościan. [...] Anarchia w pewnych okresach czasu istniała w każdym z państw europejskich [...]. Nie przeszkadzało to jednak tym państwom istnieć i rozwijać się [...]. Historia beztendancyjna musi stwierdzić, że upadek państwowości polskiej spowodowało nie co innego, jak zaborczość silniejszych fizycznie mocarstw sąsiednich. Winą było Polski, że nie posiadała dość sił do zwalczania tej zaborczości.

Słabość Polski, jako państwa, wyływała się z dwóch źródeł: z ułomnych urządzeń politycznych i z wadliwej organizacji społecznej. Jedyny organ centralny rządu polskiego – król, skutkiem elekcyjności tronu, ogołocony został z prerogatyw, niezbędnych dla utrzymania w państwie spójni wewnętrznej i siły. Stracił również powagę centralny organ władzy prawodawczej – sejm, gdy od połowy XVII w. nastąpił zwyczaj zrywania obrad przez protest (*liberum veto*) nawet jednego

pośla. Z powodu częstego zrywania sejmów lub rozchodzenia się ich bez uchwał, atrybucje niefunkcjonującego organu prawodawczego przywłaszczyły sobie zjazdy szlacheckie prowincjonalne, zwane sejmikami. Rządy sejmikowe były wyrazem doprowadzonej do ostateczności decentralizacji, rozbiciem jedności sił państwowych. Usunięcie mieszczan od udziału w sejmie i od obejmowania urzędów państwowych pociągnęło za sobą zanik stanu trzeciego, tak potężnego na zachodzie Europy. Pozbawienie chłopów wolności osobistej, własności gruntów i opieki państwowej hamowało rozwój sił moralnych masy ludowej i osłabiało jej wytwórczość ekonomiczną. [...]

Pod wrażeniem katastrofy rozbiorowej naród podjął zabiegi nad wzmocnieniem swych sił umysłowo-moralnych i materialnych. Pracy umysłowo-moralnej przewodniczyła ustanowiona w 1773 r. Komisja Edukacyjna [...].

[...] Na sesji sejmowej 3 maja 1791 r. bez zachowania zwykłych formalności obradowych przeprowadzoną została nowa konstytucja. [...]

Wtedy, gdy Polska usiłowała wyjść z anarchii i wzmocnić się, związek czarnych orłów nie dopuścił do uzdrowienia jej organizmu. Rosja wszelkimi sposobami podtrzymywała niemoc Polski [...]. Nie pozwalała na nic, co mogło wzmocnić Polskę.

W. Smoleński, *Przyczyny upadku państwa polskiego*, Warszawa 1921, s. 3, 4, 9, 10, 13,
[w:] <https://polona.pl/item/przyczyny-upadku-panstwa-polskiego,MjgwNjcwODE/4/#info:metadata>
[data dostępu: 30.05.2022].

a) Na podstawie tekstów oraz wiedzy własnej scharakteryzuj różnice w poglądach szkoły warszawskiej i krakowskiej na temat upadku Rzeczypospolitej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

b) Korzystając z tekstów źródłowych, wpisz do tabeli przyczyny upadku Rzeczypospolitej podawane przez historyków.

Przyczyny upadku Rzeczypospolitej według	
Michała Bobrzyńskiego	Władysława Smoleńskiego

c) Wskaż, argumenty którego z historyków wydają ci się bardziej przekonujące i dlaczego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

d) Oceń, jakie znaczenie mogły mieć spory historyków dotyczące przyczyn upadku Rzeczypospolitej.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2.

Oceń rolę kultury polskiej w zachowaniu tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

